

En gudinnestatyyt från Söderslätt i Skåne

Av Sven Rosborn 2013

Olof Christoffersson var Södersläotts store fornforskare och etnolog. Han föddes i Fru Ahlstedt och blev mycket tidigt intresserad av bygdens historia, inte minst den historia som hade sin bakgrund i ur jorden uppgrävda fornsaker. Föräldrarna hade svårt att förstå sonens intresse. En dag kom lille Olof hem med en sländtrissa från stenåldern. Modern kastade ut fyndet i trädgården, sonen återfann emellertid dyrgripen och tog åter in den i huset. Efter att fornfyndet blivit utslängt två gånger men återkommit resignerade modern.

Olof var inte bara nedgrävd i historia – han levde också i nuet. En lördag på 1890-talet introducerade han för första gången tomater på torget i Trelleborg. Tomaterna hade han själv framodlat. Nu blev denna innovation ingen större succé; trelleborgarna tyckte det var konstiga, röda plommon som han stod och sålde.

Olof skulle med tiden skapa en enormt stor fornsakssamling av vilka han år 1934 donerade mer än 4000 nummer till Trelleborgs museum. Han hade också skänkt tusentals föremål till Lunds universitets historiska museum och till Statens historiska museum i Stockholm.

Via släktforskning kom författaren till denna artikel i kontakt med en liten del av Olof Christofferssons brevsamling. Detta hände i samband med en längre utredning om slottsruinen Månstorpens gavlarna i Östra Greve på Söderslätt. I direkt anslutning till detta medeltida säteri har det fram till på 1800-talet funnits en större lund. I ett efterlämnat brev berättar Olof detaljerat om att man här påträffat en gudinnefigur av brons från bronsåldern. Han hade själv talat med upphittaren. Denna statyyt såldes till en kringresande från Västergötland med ett något märkligt yrke. Han inköpte nämligen fornfynd som han sedan för betalning visade upp i landets skolor. Således en mycket annorlunda och troligtvis unik form för ”knalle”-verksamhet.

Gudinnebilden kom till Statens Historiska museum men här blev den inregistrerad som kommande från Ingelstad härad på Österlen. Man hade uppenbart tagit fel på Ingelstad socken på Söderslätt. Året 1909 publicerade Ture J. Arne i Fornvännen artikeln ”Några i Sverige funna bronsstatyyter af barbarisk tillverkning” (se bifogade sidor ur boken på nästa sida). Olof fick se denna artikel och upptäckte då misstaget. Han protesterade givetvis men blev nog inte trodd. Först när han sände originalbrevet från uppköparen av statyyten ändrade man uppgifterna i den stockholmska liggaren.

Gudinnebilden är sålunda funnen i Månstorpens ”Lund”. Denna lund finns medtagen på gamla lantmäterikartor. När författaren gjorde sin analys över Månstorpens gavlarnas historia gjordes också en ingående studie över topografin runt det gamla slottet. På kartan redovisas resultatet. Den ovala vattengraven runt ruinen är inlagd, så också de vattensjuka områdena kring slottet. Här är också inlagd den utsträckning som Månstorpens lund hade på 1800-talet vid den tid då fyndet skulle ha gjorts.

Dyliga figurframställningar från bronsåldern är återfunna på ett antal platser. Bland annat finns en

Den topografiska situationen runt Månstorpens gavlarna och platsen Månstorpens lund där gudinnestatyyten påträffades.

näsa och mun äro angifna, däremot ej ögon och öron. Nacken är oproportionerligt högt utdragen, kroppen är tämligen platt, mera rundad mot underlivet, benen äro rundade, något böjda i knävecken, fötterna med flata sulor. Genitalia äro återgifna med en smal ränna, bröstet med 2 jämförelsevis obetydliga upphöjningar. Armarna äro böjda, så att händerna, om de funnes utsatta, skulle pressas mot bröstet. Längd 11,55 cm. (fig. 1). Vacker, grön patina.

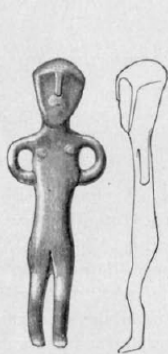

Fig. 1. 1/2.

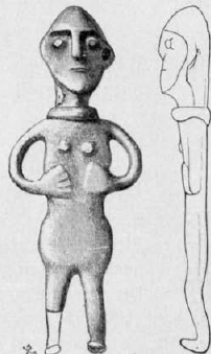

Fig. 2. 2/3.

Ytterligare fem kvinnostatuetter af samma barbariska typ äro mig bekanta, nämligen tre från östra Skåne, en från Danmark och en från Pommern. Af de skånska är en funnen i ett grustag i St Olofs sn (St. H. M. 9,822:825; fig. 2) en vid Valje under Trolle-Ljungby i Sölvesborgs landsförsamling (St. H. M. 12,193; fig. 3) och en under plöjning å Stora Månstorp i Ingelstads socken (St. H. M. 11,094:20; fig. 4). Den sistnämnda anträffades i den s. k. Månstorp lund, som uppgiäves vara en gammal offerlund. Det danska exemplaret är funnet under plöjning vid Farø nära Vordingborg på Själ-

land (fig. 5). Armarna äro å denna figur afbrutna, men den hör uppenbarligen till samma grupp¹.

Den pommerska bronsbilden är funnen vid Kl. Zastrow,

Fig. 3. 2/3.

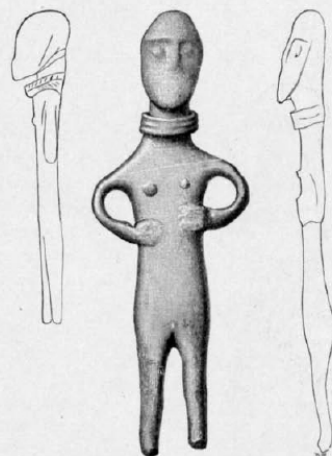

Fig. 4. 2/3.

Fig. 5. 2/3.

Fig. 6. ca 1/4.

c:a 15 km. SSV. om Greifswald och förvaras i Berlins Museum für Völkerkunde (VII a 48; fig. 6)². Måhända till samma grupp hör en fragmentarisk statyett (fig. 7), som antagligen är funnen i Helsingborgstrakten i Skåne (St. H. M. 1518).

Västgötastatuetten saknar halsring, under det att de öfriga figurerna bära en eller två sådana. Faröbilden bärsäkert två,

¹ Se C. Engelhardt, *Romerske statuetter og andre kunstgjenstande fra den tidlige nordiske jernalder* (Aarbøger f. nord. Oldk. 1871).

² Se M. Hørnes, *Urgeschichte der bildenden Kunst*, s. 464.

Utdrag ur Arnes artikel i Fornvännen år 1909. Månstorpstatuetten visas på fig 4. Nederst till höger statuetten från Malmötrakten.

sådan, "funnen i Malmötrakten" som i dag visas på Malmö museum. Att statuetterna har haft något med kulten under bronsåldern att göra torde nog vara sannolikt. Till skillnad från Månstorpsgudinnan, som har tydligt markerade bröst, är dock Malmöstatuetten könslös.

Nedan återges Olof Christofferssons brev vilket ingår i hans till Landsarkivet i Lund år 1910 inlämnade handskriftssamling.

"Bronsbilden från St. Månstorp i Ingelstad socken af Oxie härad

Enligt meddelande af Lantbr. och Myntsamlaren Joh. L. Jönsson i Östra Grefie, fans bronsstatuetten, som föreställer en kvinna och nu förvaras på Statens Historiska Museum no 11,094:20 å St. Månstorp Gårds egor, å gården äro ännu i behåll de så kallade "Månstorp gäfle" i hvilka redan under min tid flera ras uppstått.

Jönsson meddelar att i forna tider var St. Månstorp egor liksom hela Ö. Grefvie också skogbevuxen. På St. Månstorp har för få år sedan en hel "Vång" legat i skog och det var vid rödning af ofannämde vång, den såkallade "Lunden", som afgudabilden fanns. Att det varit en gammal offerlund är ju stäldt utom allt tvivel; därom bära ju vittne dels bilden också namnet som bibehållit sig ända till våra dagar.

Bilden fanns på ca 20 cm djup. Jönsson sålde den för 30 kr; han hade köpt den af finnaren, till en fornsamlare som reste omkring förevisande sina saker för pänga i skolorna. Nämde fornsamlare hette Johansson och var från Tun i Skaraborgs län. Johansson lofvade Jönsson att han skulle sälja den till St. Hist. Museum som han också gjorde, men lemnade felaktig fynduppgift som ses af Dr. Arnes beskrifning i Fornvännens 4de häfte 1909 der den är afbildad i Dr Arnes uppsats i fig. 4. I uppsatsen omtalas att den är från Östra Skåne, således har Johansson sagt den vara funnen i Ingelstad i Ingelstads härad som här ofvanstående beskrifning vitnas vara felaktigt.

Ofvanstående Joh. L. Jönsson skaffade ju också Olof Hungers 9 mynt till Lunds Historiska Myntkabinet. Hvilka äro beskrifna af Doc. Nils Wimarsson.

Enligt J. P. Nilsson i Ahlstagården fanns för några år sedan, när han som egare bodde på Wide-dalsgården öster ut från Malmö, vid dikning ett björnskelett i hvars ena knä satt en pil af flinta. Fyndet blef ej tillvarataget.

Fru Ahlsted i mars 1910
Olof Christoffersson

(Sedan jag skrifvet ofvanstående har S.H.m. lånat Joh L. Jönssons bref af mig samt sålunda rättat de felaktiga fynduppgifterna.)"

.....

Den gamla lunden ligger nu som åker. Kanske kunde en metalldetektor spåra upp mer av detta bronsåldersfynd. Att statyetten legat ensam som fyndföreteelse är ju mindre sannolikt.